

ДИДАКТИКА У ВИВЧЕННІ ОБЛІКОВИХ ДИСЦИПЛІН

Хомиш П. Я. (м. Тернопіль)

Нині маємо профіцит випускників (спеціалістів і магістрів) за спеціальністю “Облік і аудит” та дефіцитом тих, хто б наважився самостійно працювати на відповідальних посадах, особливо здатних очолити бухгалтерію підприємства чи установи, що виглядає парадоксом, зважаючи на рівень матеріального забезпечення таких працівників. А розгадка цього парадокса криється в низці причин, у тій чи іншій мірі дотичних до проблем дидактики, адже поза нею їх не відшукати. Насамперед,

відзначимо, що на зміну принципу *artes liberales*¹, за якими видатні педагоги минулого² сформували основну систему знань, необхідних для університетської освіти, і вважали достатнім для цього 7 світських наук: граматики, риторики, діалектики, арифметики, геометрії, астрономії, музики, прийшов, так би мовити, принцип таргетування, за яким робочий навчальний план включає на порядок більшу кількість предметів. Наслідком чого стало їхнє викладання “через раз”, або за чисельником /знаменником, і попередні знання “випаровуються”, не встигаючи викристалізовуватись у розуміння їхньої сутності, відтак наступні стають відірваною ланкою, яка через тиждень ніяк не хоче припасовуватись до наступних, і замість ланцюга, що мав би приводити логіку мислення студентів від незнання до системи професійних знань, формуються хіба уривчасті хаотичні відомості, які Я. Коменський образно називав “купою дров”.

Бо півтора-два кредити, відведені для вивчення якогось навчального предмета, змушують викладати його за настановами Р. Даффоне (1634), який “послідовно відстоював догматичне навчання. Учень повинен твердо та напам’ять вивчити правила й проводки і не повинен у процесі навчання вникати в їхню суть (часто учні кажуть: “я не розумію і тому не можу вивчити”). Це відмовки лінивих. Справді учень не може розуміти змісту господарських операцій, але може вивчити процедуру їхнього облікового оформлення). Звідси правило Даффоне: “Запам’ятовування повинно передувати розумінню” [2, с. 90]. В результаті виникає несистемність викладу, особливо стосовно облікових дисциплін, коли його починає один викладач, а продовжує другий, відтак дублювання одного, скоромовка щодо іншого, а цілісного уявлення про систему бухгалтерського обліку студенти не мають³.

До цього примикає негатив, який виник на рубежі ХХІ ст., коли у вищу школу у зв’язку зі стрімким збільшенням вузів, на

¹ *Artes liberales* – вільні мистецтва.

² Можна навести імена, котрі говорять самі за себе: Гуго Сен-Вікторський – “Дидакаліон”, XII ст.; Еразм Роттердамський (1466-1536) – “Похвала глупоті”; “Грубі вчителі”; Мішель де Монтень (1553-1592) – “Досліди”; Ян Амос Коменський (1592-1670) – “Велика дидактика”.

³ Тобто, стають *doctus cum limbo* – особою з певною вченістю, яка мислить згідно зі сказаним у книжці.

посаду викладачів хлинув потік учорашніх випускників⁴, які жодного дня не працювали на облікових посадах, а тому викладання бухгалтерського обліку й аудиту ґрунтується на такій інформації, яка є абстрактною, оскільки не відображає конкретних особливостей діяльності підприємств.

Певною мірою цьому сприяло реформування облікової системи в Україні, яке має незаперечний позитив – уніфікацію її методології завдяки впровадженню національних положень (стандартів) та єдиного Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій.

Проте наслідком цього стало нехтування професійною спрямованістю інформаційного забезпечення навчального процесу, яке виправдовується, на наш погляд, хибним розумінням вимог до фахової підготовки бухгалтерів. Адже важко уявити собі, як писав ще у кінці XIX ст. О. Скворцов, “рахівника взагалі” так само, як не “можна бути в один і той же час віртуозом-скрипачем та віртуозом-піаністом або віолончелістом” [1, с. 29]. Бо, за висловом відомого вченого О. Галагана, обліковий працівник повинен бути не простим реєстратором господарських операцій, а також аналітиком, який добре розуміється на діяльності господарства [1, с. 107].

Але тільки в середніх спеціальних навчальних закладах ще збереглась галузева інформаційна забезпеченість навчального процесу, завдяки якій досягається професійна підготовка випускників у відповідності з потребами організації бухгалтерського обліку в певній галузі матеріального виробництва, адже лише за умови, що навчання за спеціалізацією “Облік і аудит” здійснюється на основі інформації про діяльність конкретних підприємств, випускники за нею зможуть бути висококваліфікованими фахівцями. Інакше жодні новітні інформаційні технології не зарадять справі, бо абстрактних підприємств у природі не існує.

Та окремі претенденти на диктат щодо власних псевдодидактичних абстрактів всіляко спонукають до наслідування, мовляв: “Наші студенти з одного облікового

предмету виконують вправи по збірниках в 300-400 сторінок!”, правда, не вказуючи, як це вдається втиснути в аудиторний і позааудиторний час.

Але що видається неможливим для тих, у кого системне вивчення бухгалтерського обліку вміщується у програму заочних курсів вагарів заготконтори та розуміння на рівні “а-ба-ба-га-ла-ма-га”, відтак довго не можуть “вкурити” відмінностей між балансом – формою звітності та балансом Головної книги, аж прийшлося спеціально роз’яснювати, що це, як кажуть у славному місті Одесі, дві великі різниці⁵. Бо формальна наявність дипломів не зарадить “поверхневому”⁶ уявленню, особливо коли Фр ... – от причепиться! “шкільна наука” відбувалась так: “... Пока группа писала экзамен, я ... уже его сдал заведующему кафедрой ...”.

Водночас навчання – це рух назустріч, отже, без прагнення студентів до знань ніяка дидактика не в змозі забезпечити вивчення облікових дисциплін. Коли ж у значній частини з них це виглядає відповідно до латинської сентенції *plenus venter non studet libenter*⁷, то в кращому випадку матимемо нівелювання рівня навчання, бо ще Г. Форд довів, що бригадна організація праці веде до цього. А в гіршому тим, хто до цього байдужий навіть засвоєння азів бухгалтерського обліку є непосильним, і саме орієнтація викладання облікових дисциплін на середній рівень у групі цьому сприяє.

Правда, саме викладання теж не завжди той ... Тут нерідко маємо посібники й підручники, які підпадають під епіграму Б. Заходера: “Нынче каждый заучил, что любой сапожник, что бы, как бы ни строчил – он уже ХУДОЖНИК”. З них найбільш розтиражовані викладені убогим канцелярським стилем, а *la gi-but*, якому міг би позаздрити навіть Прокіп Ригорович Пістряк, тільки замість старомодних “теє того, як його”, маємо осучаснені плеоназми-тавтології: “... Списання на витрати *даного звітного періоду* сум попередньо сплачених та використаних у *даному періоді* решти прямих та посередницьких витрат, які відносяться до *даного звітного періоду*”, “*даний шаз*” *etz*.

⁴ Див. Бухгалтерський облік і аудит, 2006. – №7. – С. 22-28.

⁵ Запозичено з лексикону абсолювента згадуваних курсів, “не називаючи прізвищ”, аби “застерегтися в тій сміливості”, що “мова йдеться” не стільки про нього, отже не вартє згадування, скільки про засмічування публікованих текстів подібною базгранною, яка не додає привабливості бухгалтерському обліку.

⁷ *Plenus venter non studet libenter* – ситому череву до вчення байдуже.

⁶ За оцінкою доктора філологічних наук В. Різуна: “Є такий когнітивний дисонанс, або мазохістський спосіб навчання, коли дехто йде в аспірантуру не через те, що хоче займатися наукою, а тому що добре звучить. Таке собі насилля над собою ...” [Урядовий кур’єр, 06.06.12 р. – № 99. – С. 6].

Начисто забуті дидактичні прийоми Є. Сіверса, М. Блатова, не кажучи вже про французьких педагогів: П. Пурра (1676), Ж. Саварі (1676), М. де ла Порта (1685), чи югослава Ш.-Р. Калуджерчича (1929), німця Є. Шмаленбаха (1926) та ін.

Таким чином, треба врешті-решт хоча б звернути увагу на слова попередника Луки Пачіолі – Бенедетто Котрульї, який підкреслював, що “бухгалтерію лише з труднощами можна вивчити за письмовими настановами [3, с. 4]. Це перш за все треба мати на увазі професорам, які видумують марнословні й незрозумілі теорії, далекі від життя, що збивають з толку молодь і намагаються відповідати рівню бухгалтерів-практиків, рахівників Божою милістю, тих, хто знає й любить свою справу і чий талант люди цінять на вагу золота [3, с. 4].

Інакше парадоксальна оцінка Ф. Ларошфуко (1613-1680) – той, хто не вміє, вчить інших [4, с. 4] буде все життя про себе нагадувати. І прикладів маємо предостатньо, коли каменем спотикання є незнання елементарних проводок, як-от щодо реверсивних записів при визначенні фінансових результатів у зарубіжній методиці бухгалтерського обліку, яке демонструє згадуваний абсолювент і К⁰, стверджуючи звичною для себе тавтологією, що після того, як зроблено “запис в журнал та здійснення коригуючих журнальних записів” з метою “здійснення запису нарахування доходів та витрат на момент завершення операцій, ... відображення оціночних показників, а також інших господарських подій, які часто не відображаються в новому первинному документі” (цікаво чи зрозуміли самі автори, що вони тут накрутили? – П. Х.), “запису в журнал та здійснення записів, які закривають відповідні рахунки” в “американських компаніях” ще в котрий раз проводять “запис в журнал та здійснення записів, які анулюють коригування” з метою “спрощення ряду наступних журнальних записів та скорочення витрат на ведення бухгалтерського обліку (даний шаг здійснюється на розсуд компанії та не є обов’язковим)”. Бо логічним було б наведення прикладу “цих записів та здійснення записів” за кореспонденцією рахунків, адже ще Ж.-Г. Курсель-Сенель указував, що “рахівництво є мистецтвом ведення і поєднання (координації) рахунків” [2, с. 143].

Та ба, це тільки В. Швайкер (1549) вважав за необхідне знати рахівництво на відмінно, відтак “спробував згрупувати всі факти господарського життя торговельного підприємства і звести їх до 250 стандартних проводок, що дозволяє визнати його автором плану рахунків, в якому використана система кодування як рахунків, так і господарських операцій” [2, с. 81-83]. Нинішні видатні віддають перевагу суєсловному вкладанню того, чого самі гаразд не розуміють, та ще “борються зі сліпучою заздрістю дурисвітів”, через яку “сьогодні облік і контроль доведені до невротичного стану”, оскільки інакше це “призведе до повного розпаду всього стану бухгалтерської праці”. То яка вже тут дидактика!

Література:

1. Палий В. Ф. Введение в теорию бухгалтерского учёта / Палий В. Ф., соколов Я. В. – М.: Финансы и статистика, 1979. – 304 с.
2. Соколов Я. В. Бухгалтерский учёт: от истоков до наших дней / Соколов Я. В. – М.: Аудит ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
3. Соколов Я. В. Основы теории бухгалтерского учёта / Соколов Я. В. – М.: Финансы и статистика, 2000. – 496 с.